

**İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ**

ISSN 1303-7757

2009/1, Cilt: 8, Sayı: 15

**HITIT UNIVERSITY
DIVINITY FACULTY JOURNAL**

ISSN 1303-7757

2009/1, Volume: 8, Issue: 15

Bu dergi uluslararası

veri indeksi tarafından taranmaktadır.

Hitit Üniversitesi Adına Sahibi/ Owner on behalf of Hitit University

Prof. Dr. Serdar KILIÇKAPLAN
Rektör

Yazı İşleri Müdürü / Editor in Chief
Prof. Dr. Ferhat KOCA
Dekan / Dean

Editör / Editor
Doç. Dr. Halil İbrahim ŞİMŞEK

Editör Yrd. / Editorial Assistants
Yrd. Doç. Dr. Hasan Yücel BAŞDEMİR
Yrd. Doç. Dr. Süleyman GEZER
Dr. Sefer YAVUZ

Yayın Kurulu / Editoryal Board
Prof. Dr. Ferhat KOCA
Prof. Dr. Osman EĞRİ
Prof. Dr. Muhit MERT

Doç. Dr. Mehmet EVKURAN
Doç. Dr. Halil İbrahim ŞİMŞEK
Yrd. Doç. Dr. Hasan Yücel BAŞDEMİR
Yrd. Doç. Dr. Ramazan KARAMAN

Yayın Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Hacı Yunus APAYDIN	Erciyes Ü. İlahiyat Fakültesi
Prof. Dr. Hasan ONAT	Ankara Ü. İlahiyat Fakültesi
Prof. Dr. Hüseyin ALGÜL	Uludağ Ü. İlahiyat Fakültesi
Prof. Dr. Hüseyin PEKER	Ondokuz Mayıs Ü. İlahiyat Fakültesi
Prof. Dr. Hüsnü Ezber BODUR	Sütçü İmam Ü. İlahiyat Fakültesi
Prof. Dr. Mahmut Erol KILIÇ	Marmara Ü. İlahiyat Fakültesi
Prof. Dr. Sadık KILIÇ	Atatürk Ü. İlahiyat Fakültesi
Prof. Dr. Süleyman TOPRAK	Selçuk Ü. İlahiyat Fakültesi
Prof. Dr. Şinasi GÜNDÜZ	İstanbul Ü. İlahiyat Fakültesi
Prof. Dr. Talat SAKALLI	S. Demirel Ü. İlahiyat Fakültesi

Teknik Hazırlık
H. İbrahim Şimşek

Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, bilimsel hakemli bir süreli yayın organıdır. Yılda iki sayı olarak yayımlanır. Dergide yayımlanan yazıların her türlü içerik sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazılar, yayıncı kuruluştan izin alınmadan kısmen veya tamamen bir başka yerde yayımlanamaz.

Baskı Yeri ve Tarihi / Publication Place and Date
Ankara, 2009

Baskı / Printing
ÖNCÜ BASIMEVİ
Kazım Karabekir Cad. Ali Kabakçı İşhanı
No: 85/2 İskitler Ankara
Tel: 0312 384 31 20

Yazışma adresi / Corresponding Adress
Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (Dergi), ÇORUM
Tel: 0364 2346358 Fax: 0364 2346357

www.ilaf.hitit.edu.tr

Fiyatı: 10 TL

Bu Sayının Hakemleri / Referee Board of this Issue

Prof. Dr. Abdullah KAHRAMAN
(Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi)

Prof. Dr. Ali DURUSOY
(Marmara Ü. İlahiyat Fakültesi)

Prof. Dr. Ali AKYÜZ
(Marmara Ü. İlahiyat Fakültesi)

Prof. Dr. Ferhat KOCA
(Hitit Ü. İlahiyat Fakültesi)

Prof. Dr. İlyas ÇELEBİ
(Marmara Ü. İlahiyat Fakültesi)

Prof. Dr. Kamil ÇAKIN
(Ankara Ü. İlahiyat Fakültesi)

Prof. Dr. Mahmut AYDIN
(Ondokuz Mayıs Ü. İlahiyat Fakültesi)

Prof. Dr. Mevlüt KAYA
(Ondokuz Mayıs Ü. İlahiyat Fakültesi)

Prof. Dr. Muhit MERT
(Hitit Ü. İlahiyat Fakültesi)

Prof. Dr. Mustafa ERTÜRK
(İstanbul Ü. İlahiyat Fakültesi)

Prof. Dr. Osman EĞRİ
(Hitit Ü. İlahiyat Fakültesi)

Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR
(Fırat Ü. İlahiyat Fakültesi)

Prof. Dr. Talip TÜRCAN
(Süleyman Demirel Ü. İlahiyat Fakültesi)

Doç. Dr. Ali AKDOĞAN
(Rize Ü. İlahiyat Fakültesi)

Doç. Dr. Ali Rıza AYDIN
(Ondokuz Mayıs Ü. İlahiyat Fakültesi)

Doç. Dr. Bayram Ali ÇETİNKAYA
(Eskişehir Osman Gazi Ü. İlahiyat Fakültesi)

Doç. Dr. Erkan PERŞEMBE
(Ondokuz Mayıs Ü. İlahiyat Fakültesi)

Doç. Dr. İsmail KÖZ
(Ankara Ü. İlahiyat Fakültesi)

Doç. Dr. Kaşif Hamdi OKUR
(Hitit Ü. İlahiyat Fakültesi)

Doç. Dr. Mustafa BIYIK
(Hitit Ü. İlahiyat Fakültesi)

Doç. Dr. Şaban HAKLI
(Hitit Ü. İlahiyat Fakültesi)

Yrd. Doç. Dr. Harun ANAY
(Marmara Ü. İlahiyat Fakültesi)

Yrd. Doç. Dr. Naci KULA
(Eskişehir Osman Gazi Ü. İlahiyat Fakültesi)

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Doç. Dr. Kâşif Hamdi OKUR

İslam Hukuku'nda Boşama Yemini (Talâka Yemin) Meselesi

Oath of Divorce Issue in Islamic Law 5-30

Doç. Dr. Mahmut KAVAKLIOĞLU

Kendisine Yönelik Hatalı Yorumlar Karşısında Hz. Peygamber

The Prophet Muhammad's demeanor in the face of Incorrect Comments to him 31-58

Doç. Dr. Reza AKBARİ, Dr. Tahir ULUÇ

Günümüz İran'ında Felsefi Hayata Genel Bir Bakış

An Overview of the Philosophical Life in Contemporary Iran 59-75

Yrd. Doç. Dr. Muammer CENGİL

Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi I. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

The Survey on Self-esteem of Students of Divinity Faculty of Hitit University according to Some Variable 77-102

Dr. Aytekin ÖZEL

Mantığı Geleneksel Kelama Uygulamak: Şehristânî'nin *Kitâbü'l-Musâraati'l Felâsife* Adlı Eseri Üzerine Bir Çalışma

Applying Logic to Traditional al-Kalam: A Study on al-Shahrastani's Work Entitled *Kitab al-Musara'a al-Falasifa* 103-117

Dr. Yakup OŐTU

**Dine Normatif ve Popüler Yaklaşım: “Bir Dini Yönelim Ölçeđi Dene-
mesi”**

Approach to Religion by the Normative and Popular: “A Test on the Reli-
gious Orientation Scale” 119-139

Ammar FRAYHAT, Amjad ABDULAZİZ, Mohammad THALGİ

**Ürdün’deki Şer’î Liselerin Birinci Sınıflarında Okutulan Akaid Ders
Kitabının Kapsadığı Deđerler**

Values Analysis of the Faith Lesson Textbook of the First secondary Grade
in Jordan 141-156

Süleyman TURAN

Kadınların Hıristiyan Misyon Tarihindeki Yeri

The Place of Women in the History of Christian Missions 157-177

Şihâbuddîn Ebû’l-Abbâs Ahmed b. İdrîs el-Mâlikî el-Karâfi

Çeviren: Yrd. Doç. Dr. Kadir GÜRLER

Fetvâ, Kazâ ve İmâmet Üçgeninde Hz. Peygamber’in Tasarrufları 179-188

Kitap Tanıtım ve Deđerlendirmeleri / Book Reviews

Hazırlayan: Prof. Dr. Musa YILDIZ

Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Külliyyâtı*, H Yayınları, (c. 1-6). İstanbul 2009. 189-191

Hazırlayan: Ar. Gör. Süleyman TURAN

Roger P. SCHROEDER, *What is the Mission of the Church? A Guide for
Catholics*, Orbis Books, Maryknoll 2008, XIII+159 s. 192-195

KADINLARIN HİRİSTİYAN MİSYON TARİHİNDEKİ YERİ,

Süleyman TURAN *

Özet

Kadınların Hıristiyan Misyon Tarihindeki Yeri

Bilindiği üzere Hıristiyanlık, tabiatı itibarıyla yayılcı özelliğe sahip misyoner karakterli bir inanç olup bu karakteri gereği başlangıçtan itibaren erkek-kadın, tüm Hıristiyanlar, Hıristiyanlığı yaymak için yoğun çaba sarf etmektedirler. Bununla birlikte ilk dönemden günümüze Hıristiyanlığın yayılışı ve Hıristiyan misyon tarihini ele alan kaynaklara bakıldığında Hıristiyan kadınların misyonerlik faaliyetlerindeki yeri ve rollerinin ihmal edildiği görülmektedir. Halbuki tarihsel süreç incelendiğinde kadınların Hıristiyanlığın başlangıç döneminden itibaren misyon sahasında yerlerini aldıklarını ve üstlendikleri bir takım sorumluluklarla Hıristiyanlığın yayılış sürecine önemli katkılar sağladıklarını söylemek mümkündür. Bu çalışmada, ilk dönemden başlayarak Hıristiyanlığın yayılış serüveni içerisinde kadın misyonerlerin yeri ve yürüttükleri faaliyetler üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hıristiyanlık, Misyonerlik, Kadın Misyonerler, Kadın Misyonerlerin Hıristiyanlık Tarihindeki Yeri

Abstract

The Place of Women in the History of Christian Missions

As is well known Christianity is a missionary religion with regard to its nature. Because of this feature man and women all Christians have worked very hard to spread their faith all over the world from the beginning of Christianity. However, when we look at the sources which deal with how Christianity has spread all over the world or the works which deal with the history of Christian mission we can see that the place and function of women missionaries has been underestimated up to the second half of the twentieth century. But it is quite possible to argue that women have contributed a lot to the extension of Christianity by having very critique responsibilities from the beginning of Christianity onwards. In this article we examine the place of women missionaries in the process of expansion of Christianity and their missionary activities.

Keywords: Christianity, Missions, Women Missionaries, Place of Women Missionaries in the Christian History.

* Ar. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi Bilim Dalı.
suleyman_turan@hotmail.com

Not: Bu makale, 13-16 Ekim 2009 tarihleri arasında İzmir’de düzenlenen *Uluslararası Multidisipliner Kadın Kongresi*’nde sunulan “Hıristiyanlığın Yayılışında Kadın Misyonerlerin Rolü” başlıklı tebliğin yeniden gözden geçirilmiş ve makale formatında genişletilmiş halidir.

*Tanrı, dünyadaki henüz ulaşılmamış insanları Hıristiyan yapmak için her kuşakta
erkek ve kadın (misyonerler) seçmiştir/görevlendirmiştir.
(Isobel Kuhn, Çin ve Tayland bölgesinde faaliyet yürütmüş bir misyoner)*

I

Kadın ve konumu meselesi, hangi din söz konusu edilirse edilsin, tarih boyunca üzerinde tartışılan ve çok sayıda eser kaleme alınan hususlardan biri olarak var ola gelmiştir. Hıristiyan geleneğinde de kadının konumu sıkça tartışma konusu yapılmasına rağmen tarihsel süreçte Hıristiyanlıkla özdeşleşen bir olgu olan misyonerlik ile kadın ilişkisi, bir başka ifadeyle kadınların Hıristiyan misyon tarihindeki yeri ve rolleri, birçok Hıristiyan araştırmacının da dikkat çektiği üzere ihmal edilmiştir. İlk dönemden günümüze Hıristiyanlığın yayılışı ve Hıristiyan misyon tarihini ele alan - Stephen Neill'in *A History of Christian Missions* (1964) ile David Bosch'un *Transforming Mission* (1991) gibi Hıristiyan dünyada haklı bir ün kazanan eserler de dahil- çalışmalara bakıldığında bu durum açık bir şekilde görülmektedir. Çünkü bütün bu kaynaklarda Hıristiyan misyon faaliyetleri bağlamında zikredilen isimlerin neredeyse % 90'undan fazlasını erkekler oluşturmaktadır. Örneğin ilk dönemde Pavlus, Barnaba; Avrupa'nın Hıristiyanlaştırılması sürecinde Ulfilas, Tourslu Martin ve John Chrysostom; Ortaçağda Assisili Francis ve Raymond Lull; XVIII. yüzyıldan sonra da George Whitefield, William Carey, David Livingstone ve Samuel Zwemer, dönemlerinde öne çıkan isimler olarak kaynaklarda yer bulmaktadır ki, bu isimlerin hepsi erkektir.

Halbuki tarihsel süreç incelendiğinde kadınların Hıristiyanlığın başlangıç döneminden itibaren misyon sahasında yerlerini aldıklarını ve üstlendikleri bir takım sorumluluklarla Hıristiyanlığın yayılış sürecine azımsanamayacak katkıları sağladıklarını söylemek mümkündür. Kaldı ki, bu durum, tarihle de sınırlı değildir. Çünkü misyoner kadınlar, aktif rollerini ve Hıristiyanlığa olan katkılarını günümüzde de sürdürmektedirler. Bugün kiliselerin din hizmetlerini yürütmek, misyonerlere ait uydu kanallarında Kutsal Kitap'tan vaaz etmek, misyon teşkilatlarında çeşitli görevler üstlenmek, aktif misyonerlik yapmak, fakülte ve kolejlerin misyon ve evanjelizm departmanlarında ders vermek gibi çeşitli

roller üstlenen ve böylelikle Hıristiyan misyonerliğine katkı sağlamaya çalışan Hıristiyan kadınlara sıklıkla rastlayabilmekteyiz.

Bilindiği üzere misyonerlik konusu Türkiye'nin gündemini zaman zaman meşgul eden konulardan biridir ve bu konu tartışma konusu yapılırken ülkemizde faaliyet yürüten bazı kadın misyonerlerin isimleri ve faaliyetleri de gündeme getirilmektedir. Bu tartışmalar esnasında ve sonrasında misyonerlik konusunda çok sayıda kitap, makale ve tez çalışması yapılmış ve halen de yapılmaya devam edilmektedir. Bununla birlikte tespit edebildiğimiz kadarıyla kadın ve misyonerlik konusunda yapılmış bağımsız ve özel bir çalışma bulunmamaktadır. Neticede kabul edileceği üzere bu durum, kadın ve misyonerlik ilişkisinin ele alınmasını daha da elzem hale getirmektedir.

Bu çalışmada ilk dönemden başlayarak Hıristiyanlığın yayılış serüveni içerisinde kadın misyonerlerin yeri, kilise içerisinde ortaya çıkan çeşitli algılamalar ve kadın misyonerlerin yürüttükleri faaliyetler üzerinde durulacaktır. Böylelikle hem kısmen de olsa ihmal edilen bir konu ele alınmış, hem de kadının Hıristiyanlıktaki konumuna dair bir takım veriler ortaya konulmuş olacaktır.

II

Hıristiyanlığın başlangıç dönemi ve ilk dönem kiliseye dair mevcut bilgiler, büyük oranda Elçilerin İşleri ve Pavlus'un mektuplarına dayanmaktadır. Kalem almış tarihleri Elçilerin İşleri'nden daha önce olan Pavlus'un mektupları, kadınların Hıristiyan misyonerliğine iştiraklerine dair de en eski kaynak olma özelliği taşımaktadır. Yine ilk dönem kilisede çeşitli fonksiyonlar icra eden kadınların isimlerinden de büyük oranda bu mektuplar vasıtasıyla haberdar olmaktadır. Pavlus'un mektuplarında yer verilen kadınlar ve sorumluluklarını mektupların yazılış tarihleri itibariyle bir tablo halinde şu şekilde göstermek mümkündür.

Mektup	Referans	İsim	Hakkında Verilen Bilgi
1. Korintliler	1:11 16:19	Klovi Priskila	Ev halkıyla birlikte anılıyor Ev kilisesi sahibi
Romalılar	16:1 16:3 16:6 16:7 16:12 16:13 16:15 16:15 16:15	Fibi (Phoebe) Priskila Meryem Yunya Trifena, Trifosa ve Persis Rufus'un annesi Yulya Nereyus'un kız kardeşi Olimpas	Kenhere'deki kilisenin görevlisi İş arkadaşı (meslektaş) Çok çalıştığı ifade ediliyor. Andronikus ile birlikte elçiler arasında tanınan biri Çok çalıştıklarından söz ediliyor Pavlus'a da annelik ettiğinden söz ediliyor Selam gönderiliyor Selam gönderiliyor Selam gönderiliyor
Filipililer	4:2-3	Evodiya ve Sintihe	İş arkadaşı (meslektaş)
Koloseliler	4:15	Nimfa	Evinde kilise tesis edilmiş (Ev kilisesi sahibi)
Filemon	2	Afiya	Kız kardeş olarak atıfta bulunuluyor
2. Timoteus	4:19 4:21	Priskila Klavdiya	Selam gönderiliyor Selam gönderiliyor

Tabloda isimleri açık bir şekilde ifade edildiği üzere Pavlus'un mektupları incelendiğinde 19 pasajda 17 kadının isminden söz edildiği görülmektedir. Mektuplarda atıfta bulunulan erkek sayısı ile karşılaştırıldığında bu oran elbette düşüktür. Şöyle ki Pavlus'un mektuplarında işbirlikçi, arkadaş ve meslektaş

olarak isimlerine yer verilen erkek sayısı 88'dir. Erkek ve kadınların sayısını topladığımızda 105 isme yer verildiğini görmekteyiz ki bir oranlama yapmak gerekirse mektuplarda isimleri zikredilenlerin yaklaşık % 82'sinin erkek, %18'nin de kadın olduğu görülecektir. Andreas Köstenberger'in ifade ettiği üzere, neticede bu nicel bir istatistiktir ve ilk dönem kilisede tüm sorumluluğu erkeklerin taşıdığı ve kadınların hiçbir şey yapmadığı anlamında değerlendirilemez.¹ Korintlilere yazdığı Birinci Mektup'ta Pavlus'un ayıp addederek kadınların topluluk/kilise içerisinde konuşmalarına bile izin vermediği ve öğrenmek istediklerini evlerinde kocalarına sormalarını salık verdiği ifade edilmektedir (14:34-36). Bu anlayışa karşın, Korintlilere yazılanlar da dâhil olmak üzere Pavlus'un mektupları incelendiğinde yukarıdaki tabloda isimlerini zikrettiğimiz kadınların temelde 5 ayrı statüde faaliyet yürüttüklerini ve ilk dönem kiliseye katkı sağladıklarını söylemek mümkündür:

1. Pavlus'la aynı statüde çalışan misyoner meslektaşlar

Bu konuya kocası Akvila ile birlikte çalışan Priskila örnek olarak zikredilebilir. Pavlus'un misyonerlik faaliyetlerine destek vermek adına ölümü bile göze aldıkları ifade edilen bu çift, "Onlar benim uğruma kendi yaşamlarını tehlikeye attılar. Bunun için yalnız ben değil, diğer ulusların bütün inanlı toplulukları da onlara minnettardır" sözleriyle Pavlus tarafından övülmektedir (Romalılar 16:4). Filipililere Mektup'ta yine aynı statüde çalışan Evodiya ve Sintihe isimli iki kadından daha söz edilmektedir. İlgili bölümde Pavlus, bu kadınların kendisi ve diğer emektaşlarıyla birlikte Müjde'yi yaymak için mücadele ettiklerini belirtmektedir (4:2-3).

2. İşçiler

Romalılara Mektup'ta Meryem, Trifena, Trifosa ve Persis isimli 4 kadının müjde uğruna işçi olarak çok çalıştıklarından söz edilmektedir (16:6, 12).

Pavlus, Korintlilere yazdığı Birinci Mektup'ta hem meslektaş ve hem de işçi statüsünde çalışanların –kadın veya erkek– otorite sahibi olduklarını belirtmekte ve bu nedenle Korintlilerden onlara tabi olmalarını istemektedir (1.

1 Andreas J. Köstenberger, "Women in the Pauline Mission", *The Gospel to the Nations: Perspectives on Paul's Mission*, edit.: Peter Bolt & Mark Thompson, Apollos, Illinois, 2000, s. 225.

Kor. 16:15-16).

3. Kilise sorumluları

Mesih'in aralarından bazılarını elçi, bazılarını peygamber, bazılarını müjdedi ve bazılarını da önder ve öğretmen olmak üzere atadığını (Efesliler 4:11-12) ve bu anlamda çeşitli hizmet alanlarının bulunduğunu (1. Korintliler 12:5) ifade eden Pavlus, Romalıları Mektubunda Kenhere'deki kilisede diyakoz olarak görev yapan Fibi'ye atıfta bulunmakta, onun liderlik yapmanın yanı sıra pek çok kişiye yardımcı olduğunu belirtmekte ve bu bağlamda ondan övgüyle söz etmektedir (16:1-2).

4. Elçiler

Pavlus, mektuplarında "elçi" ünvanını kendisinin (Rom. 1:1, 11:13; 1. Kor. 1:1, 9:1; 2. Kor. 1:1, 12:12; Gal. 1:1; Efesliler 1:1) dışında başka insanlar için de kullanmaktadır. Apollos (1. Kor. 4:6, 9), Barnaba (1. Kor. 9:5-6) ve Yakup (Gal. 1:19) erkek elçilere; Yunya ise, atıfta bulunulan kadın elçilere örnek olarak zikredilebilir. Pavlus, Romalıları 16:7'de Andronikus ile birlikte selam yolladığı Yunya'nın kendisinden önce Mesih'e iman eden, elçiler arasında tanınmış bir kadın olduğunu ve yine misyonerlik faaliyetleri esnasında kendisiyle birlikte hapsedildiğini belirtmektedir.

5. Ev kiliselerinin başları/sorumluları

Pavlus'un, mektuplarında çoğu kez bir kısmının isimlerine açıkça yer verdiği İsa Mesih inananlarına selam gönderdiğini görmekteyiz. Bu selamlama ifadelerinin bir kısmında İsa Mesih taraftarlarının toplandığı ev kiliselerinin kadın liderlerine atıfta bulunmaktadır. Priskila (Rom. 16:5; 1. Kor. 16:19), Nimfa (Kol. 4:15) ve Klovi (1 Kor. 1:11), bu kapsamda zikredilebilecek öne çıkan isimlerdir.

Pavlus'un mektupları bir yana, İncillerde İsa'nın vazifesi esnasında kadınların misyoner roller üstlendiklerine dair açık ve kayda değer bir bilgiye rastlanmamaktadır. Bununla birlikte Luka İncili'nin ve aynı zamanda Elçilerin İşleri kitabının yazarı Luka, Elçilerin İşleri kitabında bir takım isim ve verilere yer vermektedir. Örneğin Kudüs Kilisesi'nde kadınların ön planda olduğu (1:14), Markos diye tanınan Yuhanna'nın annesi Meryem'in evinin ev kilisesi olarak

kullanıldığı ve burada toplandığı (12:12), Tabita adlı bir kadının yoksullara yardım ettiği (9:36), Filip'in peygamberlik eden 4 kızının olduğu (21:9) ifade edilir. Yine ayrıca ev kilisesi lideri olarak Lidya (16:14-15, 40) ve Pavlus'la aynı mesleği icra ettiği belirtilen Priskila'ya sık sık atıfta bulunulur (18:2, 18:18, 18:26).

Bu ve benzeri diğer veriler değerlendirildiğinde, Elçilerin İşleri kitabının adeta Pavlus tarafından mektuplarında ana hatları çizilen taslağın içini doldurduğu söylenebilir.² Feminist teolojinin son dönemdeki önemli isimlerinden biri olan Elisabeth Schüssler Fiorenza, kanonik metinlerde kadınlara çok fazla yer verilmemesine neden olarak ilgili metinlerin ataerkil bir kültürde ortaya çıkışını göstermektedir. Yeni Ahit kanonunun ataerkil ve hiyerarşinin zaferini temsil ettiğini ileri süren Fiorenza, kadın-erkek, ilk Hıristiyanların eşit statüde insanlar olarak yaşadıklarını ifade etmektedir.³

Kanonik metinlerdeki duruma karşın bazı çağdaş feminist araştırmacılar, özellikle apokrif ve gnostik metinlerde kadının kilise içindeki aktif rollerine daha fazla vurgu yapıldığını ileri sürmektedirler. Örneğin Finlandiyalı Yeni Ahit uzmanı Antti Marjanem, kadınlara karşı daha fazla tolerans ve olumlu yaklaşım sergilenen Thomas İncili, Meryem İncili ve Filip İncili gibi gnostik metinlerin, bazı çağdaş Hıristiyanları, gnostik hareketlerin kadınların liderlik rolleri üstlenmelerine yönelik olarak daha olumlu bir duruş benimsedikleri hususunda ikna ettiğini savunmaktadır.⁴ Bir diğer araştırmacı PHEME PERKINS de Thomas İncili, Yakup'un Birinci Apokalipsi ve Meryem İncili'nin kadın taraftarların erkek havariler üzerindeki otoritesini tasdik ettiğini ileri sürmektedir.⁵

Birçok araştırmacı neticede gerek kanonik ve gerekse kanonik olmayan verilerden hareketle ev kiliselerinin liderliğini ve sorumluluğunu yürütmek, diyakoz, öğretmen ve işçi statülerinde çalışmak, eşleriyle birlikte misyoner faaliyetlere iştirak etmek gibi önemli bir takım sorumluluklar yerine getiren kadın-

2 Adolf Harnack, *The Mission and Expansion of Christianity in the First Three Centuries*, trans. and edit.: James Moffatt, G.P. Putnam's Sons, New York, 2. bs., 1908, c. II, s. 80.

3 Elisabeth Schüssler Fiorenza, *Discipleship of Equals: A Critical Feminist Ekklesiology of Liberation*, Crossroad, New York, 1993, s. 176.

4 Antti Marjanem, "The Mother of Jesus or the Magdalene? The Identity of Mary in the So-Called Gnostic Christian Texts", *Which Mary? The Marys of Early Christian Tradition*, edit.: F. Stanley Jones, Society of Biblical Literature, Atlanta, 2002, s. 31.

5 PHEME PERKINS, *Gnosticism and the New Testament*, Fortress Press, Minneapolis, 1993, s. 167.

ların ilk dönem Hıristiyan toplumu içerisinde önemli bir unsur olduklarını dile getirmektedir.⁶

Havariler sonrası dönemden İmparator Konstantin dönemine kadar ki süreçte bilindiği üzere Hıristiyanlar, çeşitli baskı ve sıkıntılara maruz kalmışlardır. Bu baskı ve sıkıntılardan kadınlar da nasibini almış ve bu süreçte çok sayıda Hıristiyan kadın, inancı yüzünden öldürülmüştür. Blandina (ö. 177), Perpetua (ö. 203) ve Felicity (ö. 203), bu noktada zikredilen isimlerdendir.⁷ Yine bu yüzyıllarda kadınlar müjde uğruna bekâr ve temiz bir yaşantı benimseme yoluna gitmişlerdir. Nitekim 300'lü yılların ortalarında evlenmemiş kadınların Hıristiyan nüfusun önemli bir kısmını teşkil ettiği ifade edilmektedir.⁸

313'te yayımlanan Milan Fermanıyla imparatorluk içerisindeki tüm dinlere eşit muamele edilmesi ve Hıristiyan kiliselerin tanınması yönünde bir karar alınmıştır. Nitekim bu kararla birlikte Hıristiyanlığın yayılışı bir ivme kazanmış, Hıristiyanların sayısı da çok geçmeden artmaya başlamıştır. İmparator Konstantin döneminde başlayan ve Hıristiyanlığın bir bakıma kaderini belirleyen bu olumlu süreç, İmparator I. Theodosius'un 381 yılında imparatorlukta Hıristiyanlık dışındaki diğer tüm inançları yasaklamasıyla zirve noktasına ulaşmıştır.⁹

Hıristiyanlığın Roma İmparatorluğunun resmi dini haline gelmesi, kilise üzerinde hem olumlu hem de olumsuz bazı etkiler yapmıştır. Hıristiyanlığın

6 Harnack, *The Mission and Expansion of Christianity in the First Three Centuries*, c. II, s. 64; Mary Evans, *Woman in the Bible*, Paternoster Press, Carlisle, 2. bs., 1998, s. 132; Köstenberger, "Women in the Pauline Mission", s. 225.

Kanonik ve Apokrif kitaplarda yer verilen kadınlar hakkında daha fazla bilgi için bk. Christine Lienemann-Perrin, "The Biblical Foundations For A Feminist and Participatory Theology of Mission", *International Review of Mission*, January 2004, c. 93, sayı: 368, ss. 17-34; Carol Meyers (edit.), *Women in Scripture: A Dictionary of Named and Unnamed Women in the Hebrew Bible, The Apocryphal/Deuterocanonical Books, and The New Testament*, Wm. B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 2001.

7 Susan E. Smith, *Women in Mission: From the New Testament to Today*, Orbis Books, Maryknoll, 2007, s. 73. Ayrıca bk. Marguerite Kraft & Meg Crossman, "Women in Mission", *Perspectives on the World Christian Movement: A Reader*, edit.: Ralph D. Winter-Steven C. Hawthorne, William Carey Library, Pasadena, 4. bs., 2009, s. 295.

8 Catherine Ross, "Women in Mission", *Dictionary of Mission Theology: Evangelical Foundations*, edit.: John Corrie, Inter-Varsity Press, Illinois, 2007, s. 433.

9 Bk. J. Herbert Kane, *A Concise History of the Christian World Mission: A Panoramic View of Missions From Pentecost to the Present*, Grand Rapids, Baker Book House, Michigan, 9. bs., 1992, s. 18.

resmi statüsü, Hıristiyanların güvenliğini, dolayısıyla ifade edildiği üzere kilisenin büyümesini ve örgütsel yapıların gelişimini sağlamasına karşın, elde edilen statü ve saygınlık, kadın ve erkekleri evanjelik bir hayata sevk eden istek ve algılamada azalmaya ve neticede artan sayıda kadın ve erkeğin, sadece Mısır, Filistin ve Suriye çöllerinde değil, aynı zamanda büyük şehirlerin kıyılarında münzevi bir hayat sürmelerine yol açmıştır. Yine Hıristiyanlık imparatorluğun resmi dini statüsüne ulaşınca, Hıristiyanlar büyük kilise ve bazilikalar inşa etmeye başlamışlardır. Bu durum önceki dönemde kadınların inançları uğruna önemli görevler yerine getirdikleri ev kiliselerinin önemini azaltmıştır. Bununla birlikte evanjelik bir yaşantı sürdürmeyi isteyen bazı kadınlar, manastır tipinde ilkel topluluklar oluşturmuşlardır. Kadınlar, bu yapıların içinde yaşamlarını duaya, çalışmaya ve Hıristiyanlığa katkı sağlayacak işler yapmaya adanmışlardır.¹⁰

V. Yüzyılda Avrupa Hıristiyanlığının kaderi açısından son derece önemli bir dizi olayın yaşandığını görmekteyiz. Bilindiği üzere 395 yılında Doğu ve Batı olarak iki parçaya ayrılan Roma İmparatorluğu'nun Batı kısmı (Batı Roma İmparatorluğu), Kavimler Göçü'nde Avrupa'ya gelen kuzey kavimlerinin saldırıları sonucunda 476 yılında yıkılmıştır. Bu yüzyıldan VIII. yüzyıla kadarki dönem, Batı tarihinde "Karanlık Çağlar" olarak isimlendirilir. Buna karşın klasik çağın çöküşü, kadınlar için yeni bir dönemin başlangıcının da habercisi olmuştur. Şöyle ki V. yüzyılda Kelt kabileleri, Batı Avrupa'nın izole edilmiş bölgelerine yerleşmiş, VI. yüzyıla doğru ise çeşitli Cermen kabileleri, Avrupa'nın içlerine doğru yönelmişlerdi. Neticede Hıristiyanlık yeni bir meydan okumayla karşı karşıya kalmıştı. İmparatorluğun çöküşüyle birlikte onunla bağdaşan geleneksel kurum ve yapıların da yıkılması, kabilesel ilişkiler tarafından belirlenen pek çok küçük krallıkların ortaya çıkmasına neden olmuştu. Bu krallıklar çoğu zaman birbiriyle savaş halindeydi ve bu konteks içerisinde manastır yaşantısı daha önemli bir hal almıştı. Genellikle aristokrat aileler tarafından yaptırılıp, sahiplenilen ve liderliği de aile üyelerine ait olan manastırlar, kadınların da katkı sağladığı çeşitli fonksiyonlar icra etmişlerdir. Smith, bu fonksiyonları 4 başlık altında sıralamaktadır:

1. *Misyoner fonksiyon*: Misyonerlik yürütülecek bölgelerde kurulan manastırlarla yöreye yerleşen keşişler, yöre halkıyla hem kaynaşma hem de misyonerlik faaliyetleri yürütme açısından manastırları birer üs olarak kullan-

10 Smith, *Women in Mission: From the New Testament to Today*, ss. 78-79.

mışlardır. Neticede manastırlar Katolik Kilisesi'nin misyon teşkilatları; keşişler de Kilisenin misyonerleri olarak fonksiyon icra etmişlerdir.

2. *Pastoral fonksiyon:* Keşiş ve rahibeler, manastırlarda insanlara hizmet etmişlerdir.
3. *Ekonomik fonksiyon:* Manastırlar, inşa edildikleri ormanlık bölgelerin, insanların geçimlerini sağladığı ekilip biçilir arazilere dönüşümünü sağlamıştır.
4. *Eğitimsel fonksiyon:* Manastırlarda kutsal kitaplar ile klasik ve patristik yazarların eserleri okunmuştur.¹¹

VI. Yüzyıldan IX. yüzyıla kadarki dönemde Benedikt tarikatına bağlı manastırlarda yürüttükleri faaliyetler ve Hıristiyan misyonerliğine olan katkıları nedeniyle öne çıkan bazı kadın misyonerlere rastlamaktayız. Whitby'li Hilda (614-680), Benedikt Tarikatı'nın kurucusu Boniface ile birlikte Cermen kabileleri arasında misyonerlik yapan Leoba (700-780), Oxford Manastırı'nın kurucusu St. Frideswide (680-727) ve dönemin önemli misyonerleri olan Willibald ile Wunnibald'ın kız kardeşleri Walburga (710-799), bu isimlerin başında zikredilebilir. Baş rahibe olarak buldukları manastırların yönetim ve idaresini başarılı bir şekilde yürüten bu ve diğer kadınlar, yaşadıkları dönemlerde kilise içerisinde önemli figürler haline gelmişlerdir.¹²

XI. Yüzyılın sonları ve XII. yüzyılın başlarında Benedikt Manastırlarının yanı sıra Almanya ve Fransa'nın çeşitli bölgelerinde ortaya çıkan Gibertine ve Fontevrault gibi yeni tarikatlar tarafından kadınlar için yeni manastırlar tesis edilmiştir. Papa III. Innocent, bu gelişme karşısında 1198 yılında yayımladığı fermanla kadınların tarikatlara girişini yasaklamıştır.¹³ Neticede Benedikt tarikatının dışında yeni tarikatların tesis edilmesi, Benedikt manastır düzeninin önemini çok fazla etkilememiş, X-XII. yüzyıllarda da Benedikt tarikatına mensup Hildegard of Bingen (1098-1179) ve Elisabeth of Schönau (1129-1165) gibi kadın misyonerler, isimlerini kilise tarihine yazdıracak önemli faaliyetler yürütmüşlerdir. Yine Ortaçağın ilerleyen dönemlerinde kurulan Fransiskan ve Dominikan Tarikatlarına bağlı olarak faaliyet yürüten kadın misyonerleri de bu bağlamda zikretmek gerekir. Margaret of Cortona (1247-1297), Angela of Foligno (1248-1309), Juliana Falconieri (1270-1341) ve Catherine of Siena (1347-

11 Smith, *Women in Mission: From the New Testament to Today*, s. 82.

12 Bk. Miriam Schmitt & Linda Kulzer (edit.), *Medieval Women Monastics: Wisdom's Wellsprings*, Order of Saint Benedict, Minnesota, 1996.

13 Smith, *Women in Mission: From the New Testament to Today*, s. 85

1380), zikredilebilecek önemli isimlerdendir.¹⁴

Anlaşıldığı üzere XI. yüzyılın sonlarından XVI. yüzyıla kadarki dönemde hem dinsel düşünceler üretmeye çalışan ve hem de faal olarak faaliyet yürüten çok sayıda dini temelli kadın topluluğu tesis edilmiştir. Bir örnek olması açısından Craig Harline, bugünkü Belçika sınırları içerisinde yer alan bölgede 1120 ile 1559 yılları arasında rahibeler için yapılan 235 kadınlar evi ve 44 büyük manastırın bulunduğunu ifade etmektedir.¹⁵

Reformasyon sürecinin ilk 150 yılı içerisinde reformcular başka kültürlerle yönelik misyonerlik faaliyetleriyle çok fazla ilgilenmemişlerdir. Bazı uzmanlar tarafından "Büyük ihmal/savsaklama dönemi"¹⁶ olarak nitelendirilen bu geçiş döneminden sonra 1700'lü yılların ortalarından itibaren Moravyalılar, misyonerlik faaliyeti yürütmek üzere çok sayıda aileyi gruplar halinde Almanya'dan denizaşırı ülkelere göndermeye başlamışlardır. Nitekim bu Moravyalı misyonerler, 20-30 yıl içerisinde Rusya, Afrika, Kuzey Amerika ve Grönland gibi farklı topraklarda faaliyet yürütür hale gelmişlerdir. Bu bölgelerde evli kadınlar, eşlerinin misyoner ortakları olarak yürütülen misyonerlik faaliyetlerine iştirak etmişlerdir.¹⁷

Bu başlangıç sürecinden XIX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar bekar kadınların tek başlarına misyonerlik yapmalarına genellikle pek sıcak bakılmamıştır. Onlar daha ziyade misyoner ailelerin yanında hizmet vermeye, misyon alanında faaliyet yürüten misyonerlerin çocuklarına bakmaya ya da kadın ve kız çocuklarıyla çalışmaya odaklanan kilise korolarında faaliyet yürütmeye yönlendirilmişlerdir.¹⁸ Buna karşın evli kadınlar eşleriyle birlikte faaliyet yürütmeye teşvik edilmiştir. Bazı araştırmacılara göre, misyonerlik yapabilmek için evlenen kadınlar şu temel amaçlara hizmet etmişlerdir: İlk olarak bir eşin varlığı, genel olarak misyonerin huzurlu bir hayat istediğine delalet ediyor olarak yorum-

14 Smith, *Women in Mission: From the New Testament to Today*, ss. 87-94. Bu ve diğer önemli kadın misyonerlerin biyografi ve faaliyetleri için bk. André Vauchez (edit.), *Encyclopedia of the Middle Ages*, James Clarke & Co., Cambridge, 2000, (2. cilt).

15 Craig Harline, "Actives and Contemplatives: The Female Religious of the Low Countries before and after Trent", *Catholic Historical Review*, 1995, c. 81, sayı 4, s. 547.

16 Gustav Warneck, *Outline of a History of Protestant Missions from the Reformation to the Present Time*, trans.: George Robson, Oliphant Anderson & Ferrier, Edinburgh and London, 1901, s. 8; Kenneth Scott Latourette, *A History of the Expansion of Christianity: Three Centuries of Advance, AD 1500-AD 1800*, Harper & Brothers, New York, 1939, c. III, s. 25.

17 Kane, *A Concise History of the Christian World Mission*, s. 79.

18 Kraft & Crossman, "Women in Mission", s. 295; Ross, "Women in Mission", s. 433.

lanmıştır. İkinci olarak, bu misyoner kadınlar, eşlerinin cinsel yönden hataya düşüp Hıristiyan misyonerliğine zarar vermelerinin önüne geçmişlerdir. Son olarak da onlar, gidilen bölgelerdeki kadınlar için rol model olmuş (evanjelik boyuttaki rol modellik de dâhil) ve ayrıca onlara ev ile ilgili çeşitli beceriler öğretmişlerdir.¹⁹

Anlaşıldığı kadarıyla ev hayatı ya da bir başka ifadeyle ev içi merkezli misyonerlik, kadınlar için üstün gelen ya da ağır basan yön olmuştur. Şöyle ki kocaları seyahat etmek ve Hıristiyanlığı duyurmak suretiyle aktif misyonerlik yaparken, misyoner eşleri genellikle özel bir alanda; yani ev merkezli olarak Hıristiyanlığa katkı sağlamaya çalışmışlardır. Çoğu Hıristiyan kadın, misyoner eşi olmayı ve bu hayatı gönüllü bir şekilde tercih etmiştir. Çünkü misyoner olmayı arzulayan bu kadınlar için bu yıllarda isteklerini gerçekleştirmenin tek yolu buydu.²⁰ Misyonerlere destek verenlere göre, evler bütün toplumun Hıristiyan yapılmasının önünü açma gibi önemli bir fonksiyon icra etmişlerdir. Yine onlara göre sadece kadınlar diğer kadınlara başarılı bir şekilde ulaşabilirdi ki, misyoner kadınlar bunu yapmışlardır.²¹ American Board misyon teşkilatının 1836 yılındaki sekreteri Rufus Anderson, bir misyoner eşi olan Mary Ellis'in biyografisine yazdığı "Misyonerlerin Evliliği Üzerine" başlıklı giriş makalesinde misyoner ailenin misyon stratejisindeki önemi üzerinde durmuş ve bir Hıristiyan evinde Hıristiyan yaşantısı sürdürmenin misyoner görevin gerekli bir parçası olduğunu savunmuştur.²² Genelde Hıristiyan misyon tarihi, özelde ise misyonerlik ve kadın konusundaki çalışmalarıyla tanınan Boston Üniversitesi Teoloji Okulu profesörlerinden Dana L. Robert, 1800'lü yılların başında uygar bir Hıristiyan evi oluşturma gayesinin Anglo-Amerikan misyon düşüncesi ve uygulamasının temel misyon stratejisi olarak görüldüğünü ifade etmektedir.²³

Bu noktada şu hususu da ifade etmek gerekir ki, misyoner eşi olmayı kabul

19 Deborah Kirkwood, "Protestant Missionary Women: Wives and Spinners", *Women and Missions: Past and Present*, edit.: Fiona Bowie, Deborah Kirkwood and Shirley Ardener, Berg Publishers, Oxford, 1993, s. 26; Ross, "Women in Mission", s. 433.

20 Ross, "Women in Mission", s. 433.

21 Dana L. Robert, "Gender Issues", *Dictionary of Mission Theology: Evangelical Foundations*, edit.: John Corrie, Inter-Varsity Press, Illinois, 2007, s. 130.

22 Rufus Anderson, "Introductory Essay", *Memoir of Mrs. Mary Mercy Ellis, Wife of Rev. William Ellis, Missionary to the South Seas*, Crocker & Brewster, Boston, 1836, ss. vii-xxii.

23 Dana L. Robert, "'The Christian Home' as a Cornerstone of Anglo-American Missionary Thought and Practice", *Converting Colonialism: Visions and Realities in Mission History, 1706-1914*, edit.: Dana L. Robert, Wm. B. Eerdmans Publishing Company, Michigan, 2008, s. 136.

eden kadınlar sadece örnek bir Hıristiyan evi tesis etme ve gidilen bölgelerdeki kadınlara modellik yapma görevleri görmemişlerdir. Dönemlerinde en iyi eğitimli kadınlar arasında olan bu misyoner kadınların bazıları Latince, Grekçe ve İbranice gibi çeşitli dilleri de bilmekteydiler. Miriam Adaney, Ann Judson'ı bu eğitimli kadınları ve katkılarını ele alırken bir örnek olarak zikretmektedir. Asıl adı Ann Hasseltine olup Hıristiyan olduktan sonra ismini bu şekilde değiştiren Judson, kendini rahip okulunda eğitim gören bir öğrenci olarak düşünerek kendi kendine çalışma prensibi geliştirmiş ve Jonathan Edwards başta olmak üzere önemli bazı teologların eserlerini okumuştur. Günlük olarak Kutsal Kitap okumaları yapan Judson, anlamadığı yerleri tefsirlerden inceleme yoluna gitmiş ve notlar almıştır. Eşi Adoniram ile birlikte Burma'da misyoner olarak çalıştığı sırada yerel dili iyi bir şekilde öğrenince Kutsal Kitabın bazı bölümlerini Burma diline çevirmiş, ayrıca bir ilmiyal kaleme almıştır. Daha sonra Tai dilini öğrenen Judson, Matta İncili'nin bu dile çevirisini yapmıştır. Yine bu dilde de bir ilmiyal yazmıştır. Adaney, Kutsal Kitabın herhangi bir parçasını Tai diline çeviren ilk Protestan'ın Ann Judson olduğunu belirtmektedir.²⁴ Neticede Judson gibi örnekleri çoğaltmak mümkündür.

1800'lü yılların başında bir grup Amerikalı kadın, Matta İncili 28:18-20'de yer verilen ve "büyük görevlendirme" olarak isimlendirilen İsa'nın havarilerini görevlendirmesi emrinden hareketle kadınların vaaz etmek için değil belki ama öğretmek için görevlendirildiklerini ileri sürerek kendi misyonerlik çalışmalarını meşrulaştırmaya çalışmıştır. Bu tür çabaların bir sonucu olarak "Kadınlar için Kadınların Çalışması"²⁵ sloganı altında erkek misyonerlerin ulaşamadığı kadın ve kızları Hıristiyanlaştırmak için bağımsız kadın misyon toplulukları tesis edilmeye ve ayrıca bu süreçte artık bekar kadınlar da misyoner olarak görevlendirilmeye başlanmıştır. Hıristiyan misyon tarihinde görevlendirilen ilk bekar kadın misyoner, American Board tarafından misyonerlik faaliyeti yürütmek üzere 1827'de Hindistan'a gönderilen Cynthia Farrar'dır.²⁶

Eğitimli bekar kadınların sayısındaki artış, misyon topluluklarının gele-

24 Miriam Adaney, "Women in the World Christian Movement", *Christian Perspective on Gender, Sexuality, and Community*, edit.: Maxine Hancock, Regent College Publishing, Vancouver, 2003, s. 157.

25 Bk. Robert, "Gender Issues", s. 129.

26 Dellana O'Brien, "The Missionary Family", *Missiology: An Introduction to the Foundations, History and Strategies of World Mission*, edit.: John Mark Terry vd., Broadman & Holman Publishers, Tennessee, 1998, s. 615.

neksel stratejilerinin ayrı bölgelerde yaşayan kadınlara ulaşmada başarısız olduklarını görmeleri ve kadın misyonerler görevlendirmenin gerekliliğine inanmaları, Catherine Ross tarafından bu değişime neden olan temel faktörler olarak zikredilmektedir.²⁷ Neticede XIX. yüzyılın sonuna kadar misyoner görevlendiren Amerika menşeli misyon teşkilatlarının neredeyse yarısını kadın misyon teşkilatları oluşturur duruma gelmiştir. Bu teşkilatlarda kadınlar kendi teşkilatlarını organize etmek ve yönetmek, finansal destek toplamak, kadınların problemleriyle meşgul olacak kadınlar görevlendirmek, kolejler tesis etmek, kadın misyonerler yetiştirmek ve görevlendirmek gibi sorumluluklar üstlenerek Hıristiyan misyonerliğine katkı sağlamışlardır.²⁸

Miriam Adaney, 1910 yılına geldiğinde Kuzey Amerikalı kadınlar tarafından kurulan misyon teşkilatı sayısının 40'ın üzerinde olduğunu ve bu teşkilatların 3263 okul, 80 hastane, 11 kolej, çok sayıda dispanser ve yetimhane ile gerek Kuzey Amerika kökenli gerekse yerel halklar içerisinde çok sayıda kadın misyonere destek sağladıklarını ifade etmektedir.²⁹ Dana L. Robert ise, sayıları 40'ı aşan bu kadın misyon teşkilatlarına bağlı olarak aktif misyonerlik yapan kadın sayısının yaklaşık 3 milyon civarında olduğunu belirtmektedir.³⁰

XIX. Yüzyılın başından XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar kadınlar tarafından kurulan misyoner organizasyonlardan bazıları şunlardır:

Kuruluş	Kurucusu	Yer	Tarih
Boston Kadın Topluluğu	Mary Webb (1779-1861)	ABD	1800
İnancın Propagandası Topluluğu	Pauline Jaricot (1799-1862)	Fransa	1822
Merhamet Kız Kardeşleri	Catherine McAuley (1777-1841)	İrlanda	1831

27 Ross, "Women in Mission", s. 433.

28 Carol Swain Weir, "Women as Missionaries", *Word & World*, 1995, c. 15, sayı 3, s. 308.

29 Adaney, "Women in the World Christian Movement", s. 154.

30 Dana L. Robert, *American Women in Mission: A Social History of Their Thought and Practice*, Mercer University Press, Macon, GA, 4. bs., 2005, s. 129. Ayrıca bk. Kraft & Crossman, "Women in Mission", s. 296.

Tanrının Yeminli Kızları Topluluğu	Elizabeth Lange (1784-1882)	ABD	1829
Notre Dame Misyonerleri	Euphrasie Barbier (1829-1893)	Fransa	1861
Aziz Joseph'in Kutsal Kalpli Kız Kardeşleri	Mary MacKillop (1842-1909)	Avustralya	1866
Hindistan Kutsal Kız Kardeşler Topluluğu	Katharina Drexel (1858-1955)	ABD	1891
Maryknoll Kız Kardeşleri	Mary Josephine Rogers (1882-1995)	ABD	1912

XIX. Yüzyıl, Protestan misyon faaliyetleri bağlamında zikredilmesi gereken iki önemli husus vardır. Bunlardan ilki, yukarıda işaret ettiğimiz üzere, yüzyılın başlangıcından itibaren sayıları hızla artan misyon topluluklarıdır. İkinci önemli husus ise, misyonerlerin sosyal dönüşümü sağlamak için dinsel faaliyetlerin yanında eğitim ve sağlık gibi farklı alanlarda da hizmet ederek faaliyetlerini sürdürmeleridir. Özellikle Almanya, İskoçya ve Amerika'dan gelen iyi eğitilmiş, büyük oranda kolej ya da rahip okullarından mezun öğretmen, doktor, mühendis gibi farklı mesleklere sahip misyonerler, gittikleri bölgelerde kurdukları başta okullar olmaz üzere hastane ve diğer kurumlarla yerel halkın sempatisini kazanarak Hıristiyanlığın yayılışına katkı sağlamışlardır.³¹ Bu noktada zikredilmesi gereken en önemli husus, kadınların artan bir şekilde misyonerlik faaliyetlerine dâhil olmaya başlamalarıdır. 1860'lardan itibaren deniz aşırı ülkelere gönderilmeye başlayan eğitilmiş kadın misyonerler, Hıristiyanlığın yayılışına en büyük katkıyı sağlayan unsurlardan biri olmuştur.³²

1870'li yıllarda toplam 60.000 Katolik misyonerin yaklaşık 35.000'ini, 1900'lerde ise, toplam 70.000 misyonerin 53.000'ini kadınların oluşturduğu ifa-

31 Kane, *A Concise History of the Christian World Mission*, s. 96; Şinasi Gündüz ve Mahmut Aydın, *Misyonerlik: Hıristiyan Misyonerler, Yöntemleri ve Türkiye'ye Yönelik Faaliyetleri*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2002, s. 48.

32 Justice Anderson, "The Great Century and Beyond (1792-1910)", *Missiology: An Introduction to the Foundations, History and Strategies of World Mission*, edit.: John Mark Terry vd., Broadman & Holman Publishers, Tennessee, 1998, s. 214.

de edilir.³³ Yine XX. yüzyılın başlarında neredeyse her Protestan mezhebinin en azından bir kadın misyon topluluğuna sahip olduğu ve pek çok bölgede Protestan misyoner kadınların sayısının erkek misyoner sayısından daha fazla olduğu belirtilmektedir. Bu ve benzeri istatistikler, en azından XX. yüzyılın başlarında kadınların misyonerlik faaliyetlerindeki yeri ve önemine işaret etmesi açısından kayda değer olsa gerektir.³⁴

XIX. yüzyıl esnasında tesis edilen bağımsız kadın misyon organizasyonlarından önemli bir kısmının 1920 ve 30'lu yıllardan itibaren bağımsız olarak değil de Hıristiyan mezhepleri bünyesinde hareket etmeyi kabul etmeye başladığını görüyoruz. Kadınların vaaz etmelerine izin vermeyen mezheplerin temel misyon stratejisi olarak duyuru ve vaaz yöntemini sürdürmeleri ise kadınların misyon alanında söz sahibi olmalarını ve görev almalarını yavaş yavaş zorlaştırmıştır. Ayrıca *Hıristiyan ve Misyoner Birliği (Christian and Missionary Alliance)* ve *Güney Baptist Topluluğu (Southern Baptist Convention)* gibi ilk yıllarında öncü bekar misyonerler görevlendiren toplulukların yavaş yavaş bu tutumlarını resmi olarak terk etmeye başlamaları da kadınları misyon alanından uzaklaştıran bir diğer husus olarak zikredilmektedir.³⁵

XX. Yüzyılın ortalarından itibaren II. Dünya Savaşı ve diğer bazı gelişmeler, kadınların Hıristiyan misyonerliği içindeki yerine dair yeni algılamalara yol açmıştır. İlk olarak, bilindiği üzere savaş sonrasında Asya ve Afrika ülkeleri, idareleri altında buldukları sömürge güçlerinden bağımsızlıklarını kazanma mücadelesine girmişlerdir. 1947'de Hindistan İmparatorluğu Hindistan ve Pakistan olarak iki devlete ayrılmış; 1954'de Vietnam, Fransa'dan; 1957'de Gana, 1960'da Nijerya, 1963'te de Kenya, İngiltere'den bağımsızlıklarını kazanmıştır. Benzer şekilde bu süreçte diğer çok sayıda ülke bağımsızlıklarını elde etmişlerdir. Politik bağımsızlık elde eden bu ülkeler için artık kadın ya da erkek, misyonerlerin yaklaşımı problematik bir durum arz eder olmuştur.

İkinci olarak, yaşanan bazı önemli sosyal ve kültürel değişimler kadının misyonerlik içindeki yerinin anlaşılma tarzını oldukça etkilemiştir. Bu bağlamda özellikle 1960'larda hız kazanan feminist hareketten söz etmek gerekir. Katolik kadınlar, Marlyn French ve Germaine Greer gibi seküler feminist yazar-

33 James Hastings Nichols, *History of Christianity (1650-1950)*, Ronald Press, New York, 1956, s. 322.

34 Dana L. Robert, "The Influence of American Missionary Women on the World Back Home", *Religion and American Culture*, 2002, c. 12, sayı: 1, s. 59.

35 Robert, "Gender Issues", s. 130.

lardan etkilenmekle birlikte asıl önemli olan Mary Daly, Elisabeth Schüssler Fiorenza ve Rosemary Radford Ruether gibi Katolik feminist teologların ortaya koydukları teolojilerdi. Bu teologların teolojileri, kadınları, kilise ve misyon alanı içindeki rollerini sorgulamaya sevk etmiştir.³⁶

Üçüncü olarak, 1962–65 yılları arasında toplanan II. Vatikan Konsili, Katolik misyon anlayışında önemli değişikliklere yol açan adeta bir katalizör olmuştur. Susan Smith, konsilin Katolik kadınların misyona bakışlarında 1) Vaftiz sayesinde bütün inananların misyoner olduklarına yapılan vurgu, 2) Misyonerliğin artık kiliseyi diğer inanç mensuplarıyla karşı karşıya getirmeyeceği, 3) Konsilin, çağdaş misyonerlik beklenti ve ihtiyaçlarına daha etkili cevap vermek için dini grupları, yaşam tarzlarını ve faaliyetlerini yeniden gözden geçirmeye çağırması şeklinde en azından üç açıdan değişikliğe yol açtığını belirtmektedir. Smith, bu hususlardan en önemlisi olarak vaftiz sayesinde bütün inananların misyona dâhil olmaları üzerinde durmaktadır. Çünkü o, *Lumen Gentium* adlı dokümanda "... vaftiz ve konfirmasyon vasıtasıyla herkes, Rab tarafından apostolik görevle yetkilendirilirler..." (LG, 33) ifadesini, kadınların da misyonerliğin her alanında söz sahibi olabileceklerine işaret etmesi açısından önemli görür. Neticede Smith, konsil sonrasında tıpkı erkekler gibi kadınların da misyon alanında ekonomik, sosyal, politik ve dinsel şartların gerektirdiği yeni gereksinimleri tanımak ve onlara cevap vermek gibi bir sorumlulukla karşı karşıya kaldıklarını ifade etmektedir.³⁷

Yukarıda yer verdiğimiz temel faktörler nedeniyle yakın dönemden itibaren kilise ve misyon teşkilatlarında faaliyet yürüten kadınların sayısında bir artışın yaşandığı ve bu kadınların tarihsel süreçteki sorumluluklarının yanında yeni bir takım roller daha üstlendiklerini görmekteyiz. Misyon teşkilatları ve diğer bazı organizasyonlarda yöneticilik yapmak, yeni bazı misyon oluşumları tesis etmek, Teoloji ve İlahiyat Fakülteleri ile kolejlerde ders vermek, kitle iletişim araçları vasıtasıyla yürütülen misyonerlik faaliyetlerine katılmak, sosyal misyon organizasyonlarında çalışmak ve üniversite öğrencilerine dönük proje ve oluşumlar üretmek, kadın misyonerlerin modern dönemdeki temel faaliyet alanlarından bazılarıdır.³⁸

36 Bk. Mary Jo Weaver, *New Catholic Women*, Harper & Row, San Francisco, 1995, ss. 145-179.

37 Smith, *Women in Mission: From the New Testament to Today*, s. 167.

38 Ross, "Women in Mission", s. 434.

III

Kadınların Hıristiyan misyonerliğine iştirakleri ve faaliyetlerini özetlemeye çalıştığımız bu tarihsel süreçten anlaşıldığı üzere, kadınları misyon alanına sevk eden bir takım sebepler ya da faktörlerden söz edilebilir. Bu faktörleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. *Misyoner bir eşle evlenmek*: Yukarıda işaret ettiğimiz üzere tarihin bazı dönemlerinde kadınlar sırf misyoner olabilmek için misyoner bir erkekle evlenme yoluna gitmişlerdir. Ayrıca aradıkları eşi misyon alanında bulan ve daha sonra eşinin yanında misyonerlik faaliyeti yürütmeye başlayan kadınlar da mevcuttur.
2. *Ailede misyonerlik geleneğinin olması*: Bazı misyonerlerin çocukları ve diğer aile fertleri, ailelerinin başlattığı işi devam ettirme gibi bir zorunluluk hissettikleri ya da misyoner aile üyelerinden etkilendikleri için bizzat isteyerek misyoner olma yolunu seçmişlerdir.
3. *Grup psikolojisi*: Bazen bir fert ya da çift, misyoner olmaya karar verince arkadaşları da aynı şekilde misyoner olma yoluna gitmişlerdir. Bu yolla misyoner olan kadınlar da olmuştur.
4. *Macera ruhu*: Tıpkı erkek misyonerler gibi macera arayışı nedeniyle misyoner olma yolunu seçen kadınlar da olmuştur. Çünkü misyoner olmak, öğrenilecek yeni kültürler anlamına gelmekteydi. Ayrıca yeni insanlarla tanışmak ve çok az Hıristiyan'ın gittiği ya da hiç birinin gitmediği bölgelere gitmek de bazı kadınların kulağına hoş gelmiştir.
5. *Seyahat isteği*: Kadınları güdüleyen bir diğer unsur, macera ruhuyla da bağlantılı olarak seyahat etme arzusu idi. Yeni ve uzak bölgelere seyahat etmek bazı kadınlar tarafından heyecan verici olarak addedilmiştir.
6. *İtaat duygusu*: Matta İncili 28:18-20'de zikredilen İsa Mesih'in tüm Hıristiyanlardan bütün dünyayı Hıristiyan yapmalarını isteyen ve "büyük görevlendirme" olarak nitelenen emrinden hareketle çoğu kadın bu amaç doğrultusunda çalışmak için, yani itaat duygusundan hareketle misyoner olmuştur.
7. *Otoriteye direnme ve kendi başına hareket etme isteği*: Bu, ev kiliselerinde yapılabilecek işlerden daha fazlasını yapmak ve kilise önderlerinin izin verdiğinden daha fazla liderlik rolü üstlenmek isteyen kadınlar için düşünülebilecek bir faktördür.

8. *Suçluluk hissi*: Geçmiş günahlar için Tanrı'dan bağışlanma elde edemediğini düşünen bazı Hıristiyan kadınlar, kendilerini misyonerliğe adanmak, evlerini ve arkadaşlarını terk etmek suretiyle günahlarının bağışlanacağını ümit etmişlerdir.³⁹

IV

Tarihsel süreçten anlaşıldığı üzere, kadınlar XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar daha ziyade manastır ve ev merkezli olarak faaliyet yürütmüş, bu tarihe kadar bekâr kadınların tek başlarına misyoner olarak çalışmalarına izin verilmemiş, evli kadınlar ise eşlerinin destekçileri olarak misyonerlik faaliyetlerine iştirak etmişlerdir. XIX. Yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Protestan kiliseler içerisinde bekâr kadınlar da aktif olarak görevlendirilmeye başlamış, yüzyılın ikinci yarısında ise, denizaşırı ülkelerde faaliyet yürüten eğitilmiş kadın misyoner sayısında büyük bir artış yaşanmıştır. Dahası, kadınlar bu süreçte sadece misyoner olarak görevlendirilmekle yetinmemiş, kendi misyon teşkilatlarını da kurmaya başlamışlardır. Özellikle Amerika'da tesis edilen çok sayıda kadın misyon teşkilatı, bizzat kendi teşkilatlarını organize etmek ve yönetmek, finansal destek toplamak, kolejler tesis etmek, kadın misyonerler yetiştirmek ve görevlendirmek gibi sorumluluklar üstlenmişlerdir.

1920-30'lu yıllarda çeşitli sebeplerle kadınların misyon alanında söz sahibi olmaları ve görev almaları yavaş yavaş zorlaşmaya başlamışsa da, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle liberal ve feminist teolojilerin de etkisiyle kadınların misyoner rollerinde gözle görülür değişikliklerin meydana geldiği ve kadınların misyonerlik alanının tüm boyutlarıyla ilgilenir ve neredeyse her alanda faaliyet yürütür hale geldiği söylenebilir. Bu durumun bir sonucu olarak, yakın dönemden itibaren misyon teşkilatları ve organizasyonlarında çalışan kadın misyoner sayısında dikkate değer bir artışın yaşandığı gözlenmektedir. Neticede misyoner kadınlar, aktif rollerini ve Hıristiyanlığa olan katkılarını günümüzde de sürdürmeye devam etmektedirler.

39 Daha geniş bilgi için bk. Joyce Hardin, "Women in Missions", *Guidelines for World Evangelism*, edit.: George P. Gurganus, Abilene Christian University Press, Abilene, 1976.
<http://www.ovc.edu/missions/guidelines/chap10.htm>

Kaynakça

- Adaney, Miriam, "Women in the World Christian Movement", *Christian Perspective on Gender, Sexuality, and Community*, edit.: Maxine Hancock, Regent College Publishing, Vancouver, 2003, ss. 153-166.
- Anderson, Justice, "The Great Century and Beyond (1792-1910)", *Missiology: An Introduction to the Foundations, History and Strategies of World Mission*, edit.: John Mark Terry vd., Broadman & Holman Publishers, Tennessee, 1998, ss. 199-218.
- Anderson, Rufus, "Introductory Essay", *Memoir of Mrs. Mary Mercy Ellis, Wife of Rev. William Ellis, Missionary to the South Seas*, Crocker & Brewster, Boston, 1836, ss. VII-XXII.
- Evans, Mary, *Woman in the Bible*, Paternoster Press, Carlisle, 2. bs., 1998.
- Gündüz, Şinasi & Aydın, Mahmut, *Misyonerlik: Hristiyan Misyonerler, Yöntemleri ve Türkiye'ye Yönelik Faaliyetleri*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2002.
- Hardin, Joyce, "Women in Missions", *Guidelines for World Evangelism*, edit.: George P. Gurganus, Abilene Christian University Press, Abilene, 1976.
- Harline, Craig, "Actives and Contemplatives: The Female Religious of the Low Countries before and after Trent", *Catholic Historical Review*, 1995, c. 81, sayı: 4, ss. 541-567.
- Harnack, Adolf, *The Mission and Expansion of Christianity in the First Three Centuries*, trans. and edit.: James Moffatt, G.P. Putnam's Sons, New York, 2. bs., 1908 (2. cilt).
- Kane, J. Herbert, *A Concise History of the Christian World Mission: A Panoramic View of Missions From Pentecost to the Present*, Baker Book House, Grand Rapids, Michigan, 9. bs., 1992.
- Kirkwood, Deborah, "Protestant Missionary Women: Wives and Spinsters", *Women and Missions: Past and Present*, edit.: Fiona Bowie, Deborah Kirkwood and Shirley Ardener, Berg Publishers, Oxford, 1993, ss. 23-42.
- Köstenberger, Andreas J., "Women in the Pauline Mission", *The Gospel to the Nations: Perspectives on Paul's Mission*, edit.: Peter Bolt & Mark Thompson, Apollos, Illinois, 2000, ss. 221-247.
- Kraft, Marguerite & Meg Crossman, "Women in Mission", *Perspectives on the World Christian Movement: A Reader*, edit.: Ralph D. Winter-Steven C. Hawthorne, William Carey Library, Pasadena, 4. bs., 2009, ss. 294-298.
- Latourette, Kenneth Scott, *A History of the Expansion of Christianity: Three Centuries of Advance, AD 1500-AD 1800*, Harper & Brothers, New York, 1939, c. III.
- Lienemann-Perrin, Christine, "The Biblical Foundations For A Feminist and Participatory Theology of Mission", *International Review of Mission*, 2004, c. 93, sayı: 368, ss. 17-34.
- Marjanem, Antti, "The Mother of Jesus or the Magdalene? The Identity of Mary in the So-Called Gnostic Christian Texts", *Which Mary? The Marys of Early Christian Tradition*, edit.: F. Stanley Jones, Society of Biblical Literature, Atlanta, 2002, ss. 31-52.
- Meyers, Carol (edit.), *Women in Scripture: A Dictionary of Named and Unnamed Women in the Hebrew Bible, The Apocryphal/Deuterocanonical Books, and The New Testament*, Wm. B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 2001.
- Nichols, James Hastings, *History of Christianity (1650-1950)*, Ronald Press, New York, 1956.
- O'Brien, Dellana, "The Missionary Family", *Missiology: An Introduction to the Foundations, History and Strategies of World Mission*, edit.: John Mark Terry vd., Broadman & Holman Publishers, Tennessee, 1998, ss. 614-625.
- Perkins, Pheme, *Gnosticism and the New Testament*, Fortress Press, Minneapolis, 1993.
- Robert, Dana L., "'The Christian Home' as a Cornerstone of Anglo-American Missionary Thought and Practice", *Converting Colonialism: Visions and Realities in Mission History, 1706-1914*, edit.: Dana L. Robert, Wm. B. Eerdmans Publishing Company, Michigan, 2008, ss. 134-165.
- Robert, Dana L., "Gender Issues", *Dictionary of Mission Theology: Evangelical Foundations*, edit.: John Corrie, Illinois: Inter-Varsity Press, 2007, ss. 129-131.
- Robert, Dana L., "The Influence of American Missionary Women on the World Back Home", *Religion and American Culture*, 2002, c. 12, sayı: 1, ss. 59-89.

- Robert, Dana L., *American Women in Mission: A Social History of Their Thought and Practice*, Mercer University Press, Macon, GA, 4. bs., 2005.
- Robert, Dana L., "World Christianity as a Women's Movement", *International Bulletin of Missionary Research*, 2006, c. 30, sayı: 4, ss. 180-188.
- Ross, Catherine, "Women in Mission", *Dictionary of Mission Theology: Evangelical Foundations*, edit.: John Corrie, Inter-Varsity Press, Illinois, 2007, ss. 432-435.
- Schmitt, Miriam & Linda Kulzer (edit.), *Medieval Women Monastics: Wisdom's Wellsprings*, Order of Saint Benedict, Minnesota, 1996.
- Schüssler Fiorenza, Elizabeth, *Discipleship of Equals: A Critical Feminist Ekklesiology of Liberation*, Crossroad, New York, 1993.
- Smith, Susan E., *Women in Mission: From the New Testament to Today*, Orbis Books, Maryknoll, 2007.
- Vauchez, André (edit.), *Encyclopedia of the Middle Ages*, James Clarke & Co., Cambridge, 2000.
- Warneck, Gustav, *Outline of a History of Protestant Missions from the Reformation to the Present Time*, trans. George Robson, Oliphant Anderson & Ferrier, Edinburgh and London, 1901.
- Weaver, Mary Jo, *New Catholic Women*, Harper & Row, San Francisco, 1995.
- Weir, Carol Swain, "Women as Missionaries", *Word & World*, 1995, c. 15, sayı: 3, ss. 306-313.